

Features of Personal Pronouns in *Cuneus Prophetarum* of Pjetër Bogdani

Linguistics

Keywords: Cuneus Prophetarum, Pjetër Bogdani, morphological features, the personal pronouns, declination, documented Albanian, etc.

Shpëtim ELEZI

Faculty of Philology, University of Prishtina “Hasan Prishtina”, Kosovo.

Abstract

This paper describes in full the systematic features of the personal pronounced in one of the old Albanian texts of the XVII century, such as the *Cuneus Prophetarum* of Pjetër Bogdani. Specifically, through the descriptive method, the grammatical features of the personal pronouns of the first two persons, singular and plural, are described: unë, ti, ne, ju, (I, you, we, you) which are also real pronouns in the period of documented Albanian. While the complete paradigm of their declination in this old Albanian text is reflected, cases appearing in Bogdani are also viewed in comparison with the pronoun forms found in forerunning authors, thus proving to give a general picture of their use of Albanian in this period. Thus, the paper deals with a grammatical problem like this of the original pronoun in this old Albanian text from the synchronic perspective. This view of the grammatical categories of pronouns in Bogdani's work is of interest in the field of historical morphology and old texts of the Albanian language.

1. Introduction

The pronoun system of Albanian language in the *Cuneus Prophetarum* of Pjetër Bogdani, as in all other works of the XVI-XVIII century, it is expected to be presented with seven types of pronouns: personal, reflexive, demonstrative, possessive, conjunctive, interrogative and indefinite, as it appears in modern Albanian. This class of words, being composed of different kinds of both meaning and structure, is quite heterogeneous in documented Albanian. In this documented state, on one hand, in some of them, such as in personal and demonstrative pronouns, conservative traits inherited from IE are shown, such as suppletivism, compare. *unë – mua; (a)i – (a)të* and apophonia ex.: *mua > *mē-m / me-je > *me-m; ti > *tū / (e) tu > *tu; na > *nos / ne > *nōs*, while in some other pronouns, per example in possessive, interrogative and conjunctive pronouns, there are more elements of a new structural type developed within the Albanian language, such as their declination by paradigms of nominative declination, as per ex.: endings *-je, -sh* in declination forms of reflexive pronouns *meje, teje, nesh, jush*, declination paradigm of pronouns *cili – cila / cilët – cilat* which is entirely the same as the declination paradigm of the respective names *guri – nëna / gërët – nënat*, declination at the forefront of the word of the possessive pronouns *im – tim – sim, jonë – sonë – tonë*, which also appears in the declination of the first forming element of some indefinite pronouns *kushdo – kujtdo – këdo, cilido – cilitdo – cilindo*, or even the proposition of the article in some of them *i tillë, të gjithë, i sejtë, i cili* etc. Since in the Albanian of the authors of the century the 16th to the 18th centuries these changes appear to be consolidated in the system of pronouns, as scholars of historical grammar (Demiraj 1988, Bokshi 2004, Bokshi 2010, Topalli 2011) state, these belong to the pre-written period of Albanian, while in the period of written Albanian the changes in the system of pronouns are almost negligible (Topalli 2011: 565).

This means that this class of words from the period of old writings to date is completely consolidated as a system as well as in its subsystems, while the changes encountered are more of a phonetic character reflected in their formation. This is also noticed in the *Cuneus Prophetarum* Bogdani, as regards the pronouns system in general, but also with regard to the class of personal pronouns. Therefore, in order to look closely at the state of development of the personal pronouns of the documented Albanian in the XVII century, in the synchronic plane through the descriptive method, the features of the pronouns in the *Cuneus Prophetarum* of Pjetër Bogdani are fully and systematically described, whereas by comparative methods the pertinent forms of the correspondent forms in the forerunning authors and modern Albanian are seen. The research was conducted based on the critical edition of Anila Omari's "*Pjetër Bogdani, Cuneus Prophetarum (Çeta e profetëve)*", Tirana, 2005.

2. Personal Pronouns in *Cuneus Prophetarum* of Bogdani

Proper personal pronouns in documented written Albanian are found only for the persons I and II singular and plural. Those of III person, such as *ai / ajo, ata / ato*, both in Albanian and in other IE languages, are originally demonstrative pronouns and are still used as such. Moreover, leaving temporarily aside the context of use, their forms emerge in the same CP²⁵ as the ones from which they came, such as: *ai / ajo, ata / ato*, without having any particular morphological markers in their use as personal pronouns or demonstrative pronouns. Thus, they are demonstrative pronouns, as evidenced by the deity of distance *a-* in opposition to the deity of proximity *kë-*, but which perform the function of the third person, also with particular morphological and semantic features for the gender and number. According to Bokshi, the essential difference between the personal and demonstrative pronouns lies in the fact that the first substitute the discourse persons, and the latter don't do so.

As a consequence of this difference, the personal pronouns appear only in function of the component segment of the phrase, i.e. replace the nominal phrase, while the demonstrative pronouns appear in the function of the segment of the phrase: [*ai djalë* etc.] (Bokshi 2004: 9). This difference between them being treated separately is generally done in the historical grammar of the Albanian language, as in the Historical Grammar of Albanian Language of Demiraj (1988: 445-455) and in Topalli's Historical Grammar of Albanian Language (2011: 566-575), whereas today's standard grammars Albanian also systematize the demonstrative pronouns of distance into the reflexive pronouns, as it is done in Grammar of Albanian Language I (Agalliu et al., 2002: 220-224). Thus, turning to the first two first persons, they are proved in CP with the following forms:

<i>Person</i>	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
I	Unë	Na
II	Ti	Ju

²⁵ CP stands for *Cuneus Prophetarum*.

2.1. I Person Singular

2.1.1. Nominative: *unë*

In nominative case, unlike other predecessors in which forms with *u* appear (Buzuku, Matrënga, Budi, Bardhi), in Bogdani, the personal pronoun of the I person singular is regularly proved by the form *unë*, ie. with the adding –*në*. In fact, in Budi along with the form *u* appears also the form *unë*. But, in Bogdani in all occasions appears the form *unë*, except in one occasion with the apostrophe *un'* as a marker of the final *ë*: Vajtonj *un'* e mjera një të madhe gjamë(I, 164). Ex.:

përse tue kjanë *unë* prej Guri ndë Hast (Të primitë XVII), *Unë* jam aj qi jam, e aj qi është dërgoj mue... *Unë* Zotynë, e nukë ndërrohemi(I, 1), Nje *unë* kam me votë te bijtë e Izraelit e kam me u thanë... *Unë* jam aj qi jam (I, 13), A thue *unë* qi banj të tjerë me lëm, vetë nukë lenj... *Unë* qi apinj tjerëve të lëm kam vetë me mbetunë pa frujt... gjithëkush të besonjë se *unë* posi banj me lem të tjerë (I, 14), Biri em je ti, *unë* ty leva sod... Ndëgio mue Jakob e Izrael të sillënë *unë* thërres. *Unë* vetë, *unë* i parë e *unë* ma i mbrami... përse nje *unë* po vinj e kam me gjëllijunë ndë mjedis ty (I, 15), Tash po u kallëzoj *unë* juve ato të trë dritë të nalta (I, 17), *Unë* bana mbë qiellt qi të lenjë drita e pamëngueme(II, 2), *Unë* jam bari i mirë (II, 13), me më ardhunë Ama e Zotit tim ke *unë* (II, 15), E *unë* dhashë atyne urdhënimetë jo të mira... i vobek jam *unë* (II, 25), *unë* e yt atë të kemi lypunë(II, 35), Si vjen o Zot ke *unë* me u pagëzue, tue pasunë *unë* nevojë n'teje? (II, 38), I përgjegj: Krishti i vobek, e *unë* i bëgatë; Krishti njinueshim, et *unë* ginë; Krishti dveshunë, e *unë* bukurë veshunë; Krishti ndë pësime, e *unë* ndë gëzime e bukurë (II, 41), *Unë* jam udha, e dëreja, e jeta(II, 42) etc.

2.1.2. Dative / accusative: *mue, më*

In dative and accusative, in Bogdani emphasized form appears with *mue* and non-emphasized form appears as *më*, same as in Bardhi and differently from forms *muo, më* of Buzuku and Budit and forms *mua, më* found in Matrënga. Tonic form *mue* is fully consequent not only in this occasion, but also in general in comparison to the nominal and verbal system, in which cluster *ue* appears usually: *grue, krue, muej; muer, shkruem, bashkuem* etc.

As a feature of Bogdan, there is a lack of atonic form *më* in both cases in pleonasm uses. “Bogdani doesn’t write the full form of the shortened personal pronoun if it is followed by a complete form of personal pronoun” (Ashta 2002: 81). Nowadays we say: *më tha mua/mue, më pa mua/mue*, but in Bogdani we have: D. Ndë besoni Hyjit, ende *mue* [më] besoni... Kyj është Biri em i dashuni, i silli mirë [më] pëlqen *mue*(I, 16), Mbëlidh mue gjithë Izraelnë mbë Mal’të Karmelit (I, 56), [më] Æshtë dhanë *mue* gjithë pushtetja (I, 61), Zoti em mirë [më] foli *mue* (I, 55), Tha dotori, *mue* [më] duketë se kje samaritani, i silli pat mëshërier përmbi të plaguemit (II, 79), qi ke me [më] shërbyem *mue* shtat vjet të tjerë (I, 133), Ashtu ende Zotynë, do me thanë Æti, [më] tha *mue*, e kuja fjalë është të bām... [më] është dhanunë *mue* pushtetja mbë qiellt e mbë dhët (I, 105), Do me [më] lām *mue* kambëtë (II, 92), Aj përsëri i tha: *Mue* ti nukë [më] flet? (II, 113); K. Unë jam aj qi jam, e aj qi është [më] dërgoj *mue* (I, 1), qish po [më] kujton ti *mue* (I, 99), Nierë qi *mue* [më] shef nukë jet gjall (I, 95), Zotynë [më] pushtoj mue ç’kur së zanit së udhëvet tīnaj (II, 1), Të [më] puthunë *mue* (II, 61) etc.

However, in such situations, although rarely, there are also occasions of using a tonic form *mue* alongside the use of atonic form *më*, which sometimes appears with elided *e* as *m'* in front of a word with a stressed vowel: E Shpirti t'ndëguemit tim ka me *më* përgjegjunë *mue* (I, 16), Zotynë *mue më* foli posi drita e ndënatijesë (I, 104), Se valëtë *më* mbytnë *mue* (I, 115), M'është dhanë *mue* tëndimi i mishit tim (II, 39), a ti kē për të *më* lām *mue* kambëtë? (II, 92), ti *mue më* lae kështu?... përse deshte kështu me dekunë e *mue* me *më* lanë? (II, 122) etc.

In CP the following uses are noticed: Përgjegj Jona, [më] merni *mue*, e *më* shtini ndë dēt (I, 143), where it is noticed that the first half lacks shortened forms *më*, while in the second part it is displayed, but, of course, as the occasion requires, without the presence of the full form *mue*.

In rarer occasions, there are also occasions of agglutination of the atonic forms with the imperative verb: *Banjëmë*nierinë mbë gasët e shembëlltyrët tanë (I, 41), *Shpëtomë*, o Hyj, përse më hīnë ujënatë ndjerë mbë shpirtit tem (I, 107), *falma* ende *mue* (I, 72) etc. In the last example we have the occasion of merger of the shortened forms: *më* + *e* = *ma*.

However, the occasions of use of atonic form are more frequent: përse *më* zīhetë drita (I, 1), ndë *më* thashinë: qish emënë kā?(I, 13), nukë *më* duketë keq bām me prekunë disa kafshë të filozofisë (I, 37), Kam me thirrë përditë, e nukë ke me *më* ndëguem... Mëshërier, o Hyj, se *më* ndëpërkambi nierī (I, 59), se mbë një Zot qi *më* bani kaqi të mirë e aqa *më* deshti, e aqa të mirë e mëshërier të madhe *më* dëftoj? (I, 63), A do me *më* mbytnë, posi ja bane dje misirasit? (I, 87), Tha Mojzesi, ndë *më* pëvetçinë për emëni~të atī, qi po *më* dërgon, qish t u thoem (I, 88), Prashtu bane bē të mos *më* ngaç bijtë e mī (I, 101), Përse *më* përze emzot, qish të kam bām? (I, 102), Përse populli *më* mbajti për asgjā... Tue pritunë, prita Tenëzonë, e *më* përgjegji (I, 106), e ndë et teme *më* nginjnë me ufullë... po *më* vjen et (I, 108), Izraeli nukë *më* njofti (I, 119), As *më* thue ndër qish lis pae se fëjej Suzana ndë kopështë?... pa *më* thue ndënë qish lis pae Suzanënë me fëjyem? (I, 130), ndë rafsh me *më* adhëruem (II, 41), Ju... e ma fort *më* mbani, kush thoni se jam unë? (II, 71), ata qi kanë me *më* pām nukë kanë me *më* besuem... e kanë me besuem e me u shëlbuem ata qi nukë kanë me *më* pām... Për qish *më* shkruen e dëshëron qi unë të vinj me të pām (II, 50), Ky kje qi *më* bani me mbetunë pa Hyjnë tem (II, 123) etc. Tonic form of accusative *mue* is noticed to be used in different structures of prepositional phrase in the function of object and modifier: nukë ke me pasë pjesë *me mue* (II, 92), thotë Zotynë bukuria e aravet është *me mue* (II, 94), se ata ka me dëshmuem *për mue*... përse aj *për mue* shkroi (I, 58), tue kjanë shkruem *për mue* (II, 50), Ndë bashkoftë Zotynë emëni~e vet *mbī mue* (I, 14), e thoj Jezu biri i Davidit kī mëshërier *përmbī mue* (II, 69), A s e di ti se *mbë mue* jet me të kryqësuem, e me të lëshuem? (II, 113), qi të thurën një gardh *ndër mue* e ndër ata (I, 83), *ndë mue* qëndron (II, 94), Tash njofta se nukë ndëjeve një t'vetëmit birit tit *ndëpër mue* (I, 67), Avitëniu *ndaj mue*²⁶ e gjegjëni këtë punë(I, 15), Trī herë ndë motëmot të dalë *përpara mue*²⁷ (I, 14) etc.

²⁶ This occasion in the speeches of the Northern Gheg dialect, as well as in the Albanian in general, is used with the form of the stem *ndaj meje*.

²⁷ This occasion as well is used as well in the ablative form: *përpara meje*.

In both occasions: ky emënë është *mue* për jetë të jetësë... Ky emënë është *mue* për jetë të jetësë (I, 13), Bogdani used dative forms instead of genitive forms: ky emënë është *emi*.

2.1.3. Ablative: *meje*

The structure of prepositional phrase *n + meje*, which appears in Buzuku, it is not testified in Bogdani, as well as in Budi (for occasions in *Meshari*, see Mulaku 2012: 295). In Bogdani the form *meje* is noticed with and without preposition. Usually there are contractions with preposition *prej* in 11 occasions, 2 occasions with preposition *jashtë* and 1 occasion with *larg*. Hence, the use with preposition *prej* appears to be typical in Bogdani. Four occasions without preposition are as follows: Atë, ndë mundetë kurraj le të shkonjë *meje* ky kelshëjt o mund (I, 58), a ende ju doni me u dām *meje*? (II, 67), Krishti përgjegj, largou *meje* kafsha e keqe (II, 72), Daniu *meje* të mallëkuem, ecëni ndë zjarm të amëshueshim (II, 153). Occasions with preposition *prej* are: Ashtu ende *prej meje* bukurin' e giuhësë nuk' e kë ndjerë nd anët (Të primitë XVI), Sodit *prej meje* hīm ndë t'idhunë (I, 105), e kanë me soditunë *prej meje* (I, 153), Mejaft kallëzohetë këtu se është Hyj, *prej meje*, e se është nierī bashkë (I, 153), Kushdo të thoetë atit o s'amësë: qishdo të falë të jetë *prej meje* (II, 68), Tue pasunë pam *prej meje* aqā mrekullī ani kështu çpejt i harrove (II, 104), E kanë me soditunë *prej meje* qi gozhduenë (II, 119), e kanë me soditunë *prej meje* qi kanë gozhduem (II, 149), Prej Zotit Despot ty Zoti Jank, *prej meje* dashunë, për sã ndë mot (II, 176), tue dashunë ende *prej meje* gjithë dhënë e viset' e mija (II, 176), Ashtu prã ti sã të mundesh qandro e u ndimo, e *prej meje* mos shpëre ndonji ndihme (II, 178); me parafjalën *jashtë*: E unë Zotynë Hyji yt, *prej* Misirit, e Shëlbues nukë është *jashtë meje* (I, 136), Unë Zotynë yt Hyji *jashtë meje* nukë është Shëlbues (II, 148) dhe rasti i vetëm me parafjalën *larg*: e zemëra e tyne është *larg meje* (II, 88). As it was mentioned above, in some occasions Bogdani uses the accusative form *mue* with the ablative preposition *ndaj*, *përpara*, as in examples: *ndaj mue*, *përpara mue* instead of: *ndaj meje*, *përpara meje*.

2.2. I Person Plural

2.2.1. Nominative: *na*

In CP, as among other old authors of Albanian, the nominative form appears always as *na*. The form *ne* doesn't appear at all. For illustration, here are some examples: *Na* jemi një të njehunë, e lēm për të ntretunë pemë (II, 5), *Na* të ligatë suta, qish tjetër jemi mbise një rrëmbim (II, 12), qi *na* të rrëfyjmë se nukë mundemi me e shqyrëtuem (II, 14), *na* qi ndjekëmë Krishnë jemi thanë të kërshenë (II, 26) etc.

2.2.2. Dative: *neve*, *na*

In CP, as well as among forerunning authors, the form of dative is always testified as *neve*, *na*. As usually happens in Bogdani, even in here the lack of atonic form of dative *na* is noticed, when tonic form is used. Nowadays we say: *na tha neve*, but in Bogdani we find: Krishti e

biri [na] është dhanë *neve* (I, 120), qi aso diteje [na] bani, jo veçë *neve*, po gjithë duer gjindje (II, 23), Hyji vetë ka me ardhunë e ka me [na] shëlbuem *neve* (II, 46), qi [na] përket jo mangu *neve* se Madalenësë (II, 61), Përse [na] u desh *neve* me besuem Krishtit (II, 67), Ata përgjejnë, *neve* nuk' [na] është dhanë me kondënuem kand mbë mōrt (II, 108), Nji kërthi [na] ka lēm *neve* (II, 150).

However, with regard to this case form, the occasions of the use of both tonic and atonic forms are found more often in CP: Andaj duhetë *neve* me *na* u kallëzuem kafshët'e përshpërçime (I, 56), na dëftohenë ato punë qi *na* duhetë *neve* me bam (I, 57), kështu thonë se *neve* rrëshim *na* thonë Izrael e Jakob (I, 78), Ma *neve* këndyjt tutje me mos *na* u falë (II, 20), veçë bani për të *na* dhanë *neve* shembëlltyrë të t'përvutit tīnaj (II, 26), për të *na* dhanë *neve* shembëlltyrë (II, 28), Bīr si *na* e bane *neve* kështu (II, 35), Gjithë natënë rrij nd'uratë për të *na* dhanë *neve* shembëlltyrë (II, 36), se qish *na* duhetë *neve* parë gjithë kafshëvet për t u shëlbuem (II, 38), si mundetë ky *neve* me *na* e dhanë mish't'e vet për ta ngranë (II, 67), Përse asndonji kafshë *na* duhetë *neve* me pasë zëll (II, 97), *Neve* s *na* hīn ndër vesht prashtu (II, 106), për të *na* dhanë *neve* shembëlltyrë tha m'zâ (II, 119).

The occasions of the use of atonic form without the tonic one are found more often: qi *na* pat përmetuem me bē (II, 11), *Na* del këtu përpara nji të vum roe fort të bukuritë (II, 12), për të *na* bām me dijtunë se kush do të dëlirëtë të zemërësë vet e të shpīrtit (II, 12), Po *na* thotë me marrë thepiatë e malë (II, 20), përse nukë patnë fuqī me *na* shëlbuem (II, 25), eja të *na* shëlbojsh (II, 25), për të quem vërtytnë vet për të *na* shëlbuem (II, 25), përse ligja plakë kish me mbastuem me *na* bam hīr e mëshëriet (II, 25), mbajti Zoti ynë Jezu Krishti për të *na* shëlbuem (II, 26), për të sillët udhë *na* duhej me u vum mb udhë (II, 42) etc. In some occasions the agglutination of atonic form following a verb in imperative form is noticed: Pash Tenëzonë të gjallënë *kallëzōna* se a vërtet je biri i Hyjit gjallë (II, 102) etc.

2.2.3. Accusative: *ne/nē/neve, na*

The tonic form of accusative *ne/nē* is testified with shortened and long *e*, as well as in other old authors of Albanian, while atonic form is found as *na*. However, alongside tonic form *ne*, in CP the accusative form *neve* appears very often as per analogy with respective dative forms, as in the following example: tue *na* grishunë *neve* ndë durim mbë shembëlltyrë të tīnaj (I, 107). However, form *neve* is never noticed to be used within prepositional phrase, in which structures the use of tonic form *nē* and sometimes *ne* is used more often with prepositions *ndër, me, mbī, për, përmbī* in functions of object and modifier, as: i silli tashti po gjëlli *ndër nē* (II, 36), *ndër nē* (II, 44, 49, 78, 92; I, 10, 29, 30, 144, 158), Ndë këtë punë janë ende *me nē* gërqijjtë (I, 50), *me nē* (I, 120; II, 55, 75, 94), qi kã Zotynë *mbī nē* (II, 167), *mbī nē* (I, 43, 87), me u lutunë *për ne* (I, 23), *për nē* (II, 25, 86, 118), E ndjerë të derdhetë shpīrti së nalti *përmbī nē* (II, 140). Even in this occasion, the cases of the use of atonic form without tonic form are more often: Përse *na* urdhënon ndë ferrë me shkuem (II, 20), Kishash, lteresh, së mirash tue *na* dnuem (II, 20), tue *na* ngushëlluem mbë këtë mëndyrë Zoti ynë Jezu Krishti (II, 21), Krishti mallëkimit *na* nxuer (II, 25), me *na* bām me dijtunë (II, 38), tue *na* përlëftuem ditë e natë (II, 39), Zoti ynë Jezu Krisht me *na*

mpsuem si të kishim për ta mûjtunë (II, 39), qi të dashunitë të mos *na* largonjë (II, 40), qi *na* dau gjithë së ndërdymesh e fëtigësh (II, 42), për të *na* shpūm mbë të lumt tanë (II, 42) etc. As it was emphasized before, Bogdani's characteristic is the use of tonic form *neve* without atonic form *na*, as in the following examples: aj [na] bani *neve*, e jo na vetëvetëhenë (I, 1), [na] Bekoftë *neve* Hyji, Hyji ynë [na] bekoftë *neve*. Hyji do me thanë, *na* bekoftë *neve* Hyji Atë, [na] bekoftë *neve* Biri, Hyji ynë përse bām nierī, [na] bekoftë *neve* Shpīrti Shent (I, 13), për të mos [na] lanë *neve* t'huejve ndë këtë jetë (I, 24), nd atë gjytet kishte për të [na] pajtue *neve* fajëtorët me Atën e qiellit (I, 76), me sa ma të madh të njetë duhej *neve* me [na] mbajtnë ndershim (II, 14) etc. Por, ndonëse më rrallë, hasen edhe rastet e përdorimit të të dyja formave: e Zoti i pajsë përse *na* ka aj *neve* lēm së riu qiellsë e Parrīsit (II, 121), leu Djalinë kërthi, qi *neve na* mpsoj (I, 169), për të *na* çartunë tÿ e *neve*, qi po jesëmë (II, 108) etc.

2.2.4. Ablative: *nesh*

Ablative appears always with the form *nesh* and it is testified in 11 occasions, of which 5 occasions are without preposition: *Âshtë ma i largu nesh* ndër gjithë pianetët (I, 26), *Do ende Zotynë nesh* ta hamë me loqika të tharëta (I, 65), *idhujit' e mortnë nesh*, *jashtë me dvue* (I, 162), *Këta janë ata 12 ndëpër të sijt shkroj S. Gjoni Evang. se duelë nesh* (II, 78), *i silli mbë këtë mëndyrë kurraj nesh* nukë dahetë (II, 94), and in 4 occasions with preposition *n larg*: *larg nesh* 3758 milja (I, 33), *larg nesh* 507 milja (I, 33), *larg nesh* 1225 milja (I, 34), *Burgatori sa i madh është, gjanë, përtoqark e larg nesh* (II, 165), as well as in 2 occasions with preposition *prej*: *për të mirët tanë duhetë ende prej nesh* të dashunë e vepëruem (I, 102), *prej nesh* grishunë me hīm ndë shtëpīt' tona (II, 61).

2.3. II Person Singular

2.3.1. Nominative: *ti*

This form is used in Bogdani, as well as in other Old Authors of Albanian²⁸ as well as in modern Albanian. Thus, it does not represent no distinction. As per illustration, we are providing the following few examples: *Jetet së jetësë e për jetë të jetësë ti je Hyj* (I, 1), *Si mundetë gjâ me qëndruem pa mos dashunë ti?* (I, 2), *Lumja ti o gjind' e mirë* (I, 4), *Përse ti përzune dijenë, dvoj tÿ të mos jesh ma prifti em* (I, 83) etc.

2.3.2. Dative / accusative: *ty, të*

Dative and accusative forms in Bogdani tonic forms appears as *ty* and atonic form as *të*, same as in other old authors and in modern Albanian. As in the occasion of personal pronoun of first person, the lack of atonic form *të* also appears, as a feature in both these cases as a pleonasm, when close to the verb tonic form *ty* is found.

²⁸The term Old Authors of Albanian is used in the reference to the first documented Albanian authors namely Gjon Buzuku, Lekë Matrënga, Pjetër Budi, Frang Bardhi and Pjetër Bogdani.

Nowadays we say: *të tha ty, të pa ty*, while in Bogdani we find: *Ty* [të] përket lavdi Hyj mbë Siont (I, 6), *Parë* yllit dritësë [të] leva *t̄y* (I, 15), përmbi një malesh qi kam me [të] kallëzuem *t̄y* (I, 67), *T̄y* kanë me [të] lëvduem vëllazënit (I, 70), po gjithë t'afërë, [të] leva *t̄y* (I, 105), e kã me folë atyne gjithë qish kam me [të] thanë *t̄y* (I, 106), kinëse ende të pafëtë, [të] adhërofshinë *t̄y* (I, 107), qish kish për të [të] gjetunë *t̄y* e pronejet soteje (I, 130), nje Regji yt ka me [të] ardhunë *t̄y* (I, 153), nukë ka me i kjanë fështir me [të] bam ende *t̄y* vajzë virgjinë me mbetunë me barrë (II, 13), Nukë [të] thom *t̄y* lypë udhënë (II, 42), Po [të] thom *t̄y* çou nalt (II, 60) etc.

However, in some rare occasions the use of emphasized form *ty* are found jointly with non-emphasized form *të*: *Unë të* falinj *t̄y* dijenë qi po më lypën (I, 110), *T̄y* kam me *të* dhanë dryenat e regjënisë qiellet (II, 72), më ngjall atë qi *të* thoem unë *t̄y* (I, 55), qi të doj aqã fort sa *të* due unë *t̄y* (II, 122) etc. Occasions with only tonic form appear even more rarely: *Hyji t̄y* si purrini (I, 4), *As mue as t̄y* (I, 111) etc. Tonic form of accusative *ty* is noticed to be used in different structures of preposition phrases in functions of object and modifier: *Falemi Mr̄i h̄irplota, Zotynë me t̄y* (II, 12); o *Zoti em qish të banj unë pã t̄y?* (II, 125); *Zot neve për t̄y* (I, 40), qi po flitenë *për t̄y* (II, 50); *Të ma naltëtë mb̄i ty* mos e lypë (I, 5); nukë gjan zemëra jonë ndjerë të pushonjë *ndë t̄y* (I, 40), aj qi është *bãm ndë t̄y* (II, 19); o *përpall të bamenë*, po qërtoe *ndër ty*, e atë vetëmë (II, 75); qi është *lëm përpara t̄y* (I, 111), është ndonji regjën̄i qi janë kjanë *përpara t̄y* (I, 111), nukë kishim prùm *përpara t̄y* (II, 107), *duelë përpara t̄y* (II, 177) etc. In these latter occasions personal pronoun is used in ablative function *përpara ty* for: *përpara teje*, as in the occasion of personal pronoun of the first person *përpara mue* for: *përpara meje*.

2.3.3. Ablative: *teje*

Bogdani uses regularly the form *teje*, differently from Budi who besides *teje* uses more often *të*. Occasions of the use without preposition of ablative case are not present at all in CP. Among the occasions with preposition, those with prepositions *n*, *prej* and *mbas* are testified. Unlike the occasion of the personal pronoun of the first person *unë*, which, as it was mentioned above, is not testified with preposition *n* of ablative case, the personal pronoun of the second person, as among old authors, it is testified in Bogdani with this preposition in these occasions: *Ndo të mos ish n'teje* thirrë si kish me rnuem (I, 2), *A di gjã se Zotynë do me marrë sod tand Zot n'teje?* (I, 71), *Si vjen o Zot ke unë me u pagëzuem, tue pasunë unë nevojë n'teje?* (II, 38), *Qish është zanë n teje* prej Shp̄irti Shent është (I, 15), *falemi: se n teje* Ligja ka me dalë (I, 169), e si *munë jetë qi na n teje* të dahemi? (II, 67), *përse ka të madhe nevojë n teje* (II, 103), *Mbasi unë t̄y* leva, kur u dëshë kurraj *n teje?* (II, 122).

Five occasions appear with preposition *prej*: *prej teje* mue ka me dalë (I, 144), *prej teje* mue ka me lëm aj qi të pushton Izrael (II, 28), tue pasunë marrunë unë letërë *prej teje* (II, 176), *mbasi prej teje* e tradhëtijet soteje po gjindemi fort ungunë e ligunë (II, 176), tue kujtuem se keshe me kjanë *prej teje* mirë pãm (II, 177). While one occasion appears with preposition *mbas*: as *mbas këndajnaj mbas teje* kã me lëm (I, 111). As mentioned above, oins ome occasions Bogdani uses the accusative form *ty* with ablative preposition, as: *përpara*, as in ex.: *përpara ty* instead of: *përpara teje*.

2.4. II Person Plural

2.4.1. Nominative: *ju*

Nominative appears always with the form *ju* and since it make no difference with the use in forerunning authors and in modern Albanian, we will give only some examples for illustration: se të këqijtë mbë këtë jetë lulëzojnë e *ju* pësoni (I, 43), Të këqijtë asgja kanë mbë qiellt, e *ju* asgja mbë këtë jetë (I, 43), Lumtë *ju* qi mbillëni përmbi gjithë ujënat (I, 58), e *ju* kini me kjanë populli em (I, 96), Eni tek unë *ju* qi po fëdigj (I, 100), Gjithë *ju* kini me u skandalixuem përmbi mue sonëte (I, 153), Këto fjalë si i merrni vesht *ju*? (II, 34), Tash ani gjukoni *ju* a jam unë Mesia (II, 60), ndalni *ju* këtu e itëni quem me mue (II, 98), Kondënonie *ju*, posi ligja juej (II, 107), *Ju* më kini prëm këtë nierë lidhunë (II, 110) etc.

2.4.2. Dative: *juve, ju/u*

In CP, as in forerunning authors, atonic form of dative appears always as *juve*, while atonic form besides *ju* appears as *u* as well. As usually happens in Bogdani, even here the absence of atonic form of dative is noticed *ju/u* in pleonasm use. Nowadays we say: *ju tha juve*, but in Bogdani we have: jo së zani tinëzë [ju] kam folë *juve* (I, 15), [ju] Thom unë *juve* mos kini kujdes jetësë sajnaj (I, 48), të sillënë [ju] përzieva *juve* (I, 114), ka me [ju] kjanë dhanë *juve* për t u nxjerrë (I, 122), përse [ju] kam dhanë *juve* Dijësin' e Gjyqit (I, 137), është vërtet se kam me [ju] dhanë *juve* ligjetë (II, 82), E shpirtinë tem kam me [ju] vum ndë mjedist *juve* (II, 140), nukë [ju] është dhanë *juve* me ditunë kohëtë e çasnë (II, 153) etc. However, there are occasions when in the same structure of a sentence tonic form *juve* appears sometimes without atonic form *ju/u* and sometimes with it. Compare Nje unë kam me [ju] dërguem *juve* Illinë profetë (II, 153) – Nje unë kam me *u* dërguem *juve* Illinë profetë (II, 157). However, although less frequently, in the text are testified occasions of the use of tonic forms jointly with atonic ones: Tash po *u* kallëzoj unë *juve* ato të trë dritë të nalta (I, 17), i fortë ka me *u* shëlbuem, kinëse *juve* t'kërshtenëve (I, 149), Unë *u* thom *juve* (II, 136) etc. While in this occasion: Pa shifëni qish doni me më dhanë se unë *juve* *jau* ap n dorë (II, 91) shortened form *ju* of form *juve* merged with form *e* of form *atë* appears as *jau*, as in Northeastern Gheg and not as *jua*. There are also very few occasions of the use of atonic form without the tonic one: e kam me *ju* bam ndihmë (I, 53), e ka me *ju* thanë xgidh (I, 83) etc.

2.4.3. Accusative: *ju/jū/juve, ju/u*

This pronoun in accusative is testified with two tonic forms: *ju* and *juve*. The latter as per analogy with the respective form of dative *juve*. While besides atonic form *ju* appears *u* as well. Even here there is a lack of pleonasm use, as in examples: Përse [ju] urdhënoj *juve* Zotynë qi të mos hani gjithë drushit së Parrësit (I, 47), e kam me [ju] kapërcyem *juve* (I, 64), Përse ndë Krishnë Jezu me Ungjill unë *juve* [ju] leva (I, 82). However, there are occasions of both tonic and atonic use: Sa herë *juve* deshta me *u* mbëledhë ndënë krahë, e nukë deshtë (II, 81), as well as use of only non-ephasized form: Kanë me *ju* shpëm ndë kishë të regjit (II, 6).

But, form *juve* is never noticed being used in the structure of preposition phrase, while it is used only the emphasized form *jū/ju* with prepositions *ndër, ndë, me, përmbi* as an object or modifier, as in examples: *Ndër jū nja është djall* (I, 59), *ndër jū* (I, 64, 96, 137; II, 24, 67, 111), *po i fortë është ndë jū* (II, 143), *Kam me derdhunë përmbi jū ujët e dëlirë* (I, 58), *Me dëshirë dëshërova këtë Pashkë me ngranë me jū* (II, 109), *Paq kjoftë me ju* (II, 136), *unë kam me kjanë me jū ndjerë mbë të sosmi të jetësë* (II, 138).

2.4.4. Ablative: *jush*

This form is testified only in 3 occasions, of which 2 are without preposition: *Unë kam xgedhunë 12 jush* (II, 67), *aj qi jush të jetë pa faj, sill e i bjerë* (II, 76) and 1 with preposition *mbas*: *e qish të vinjënë mbas jush* (II, 75). In one single occasion with ablative preposition *përpara* the form of dative appears *juve:unë përpara juve e kërkova* (II, 110) instead of: *përpara jush*.

3. Conclusion

In conclusion, in the following table in summary form we are presenting the complete paradigm the declination of personal pronouns, as presented in CP.

<i>Case</i>	<i>Person I</i>		<i>Person II</i>	
	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
<i>N.</i>	<i>u-në</i>	<i>na</i>	<i>ti</i>	<i>ju</i>
<i>D.</i>	<i>mue, më</i>	<i>ne-ve, na</i>	<i>ty, të</i>	<i>ju-ve, ju (u)</i>
<i>Acc.</i>	<i>mue, më</i>	<i>ne/ne-ve, na</i>	<i>ty, të</i>	<i>ju/ju-ve, ju (u)</i>
<i>Ab.</i>	<i>me-je</i>	<i>ne-sh</i>	<i>te-je</i>	<i>ju-sh</i>

As it can be seen from Table 1, in terms of tonic forms, the first two persons singular and plural do not have a gender marker, as is not shown in the CP any occasion of a locative case or preposition, which is evidenced in the nominal system. The first person of nominative appears regularly in the form *unë*, unlike the previous authors in whom it comes out the form *u*.

Whereas the personal pronoun of the first person plural appears regularly in the form of *na*, and the form with metaphony *ne* is not proved at all in nominative case, which characterizes the whole Albanian of the old authors. Accordingly, the metaphonized form *ne* is more recent and is created in analogy with the other forms of dative *neve*, of accusative *ne / neve* and ablative *nesh*, which in Bogdani and in other old authors. Also, the tonic form of the two persons plural of accusative it is noteworthy that in addition to the forms *ne* dhe *ju* in, which also appear more often as constituent segments prepositional phrase (*ndër ne, ndër ju*), also appears in the forms *neve* and *juve* which certainly appear under the analogical influence of the respective forms of the dative.

In general, the declination paradigms of personal pronouns are constructed with the same grammatical tools as in modern Albanian, as with suppletism (*unë - mue*), with shifts of phonemes (*ti – ty, na – ne*) and with case endings according to the model of the nominal system (*me-je, te-je, ne-ve, ju-ve, ne-sh, ju-sh*).

With respect to the non-emphasized forms, both dative and accusative cases in singular and plural are testified with same atonic forms, but, as seen above, with the very frequent characteristic of their absence in the position before the verb when after it are the tonic forms (ende *mue* [më] *besoni* (I, 16), *Krishti e biri* [na] *âshtë dhanë neve* (I, 120), *Hyji ynë*[na]*bekoftë neve* (I, 13), *Ty* [të] *përket lavdi Hyj mbë Siont* (I, 6), *jo së zani tinëzë* [ju] *kam folë juve* (I, 15). This limited use of short forms may have been caused to some extent even under the influence of the Italian language. Another feature that is noteworthy in terms of the non-emphasized forms is that the atonic form of the second person plural of dative and accusative appears in addition to today's form *ju*, as well as with the form *u*.

References

- Agalliu, F., Angoni, E., Demiraj, Sh., Dhrimo, A., Hysa, E., Lafe, E. & Likaj, E. (2002). *Gramatika e gjuhës shqipe I*. (Redaktor: Shaban Demiraj). Tiranë: ASHSH, IGJL.
- Ashta, K. (2002). *Leksiku historik i gjuhës shqipe IV*. Shkodër: CAMAJ-PIPA.
- Bokshi, B. (2004). *Për vetorët e shqipes*. Prishtinë: ASHAK.
- Bokshi, B. (2010). *Periodizimi i ndryshimeve morfologjike të shqipes*. Prishtinë: ASHAK.
- Demiraj, Sh. (1988). *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*. Prishtinë: Rilindja.
- Mulaku, R. (2012). *Gjuha e shkrimeve të vjetra shqipe (shek. XV-XVIII)*. Prishtinë: Instituti Albanologjik.
- Topalli, K. (2011). *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*. Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike.